

Κωστής Κοκκινόφτας
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΙΤΙΟΥ (1868-1886) ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ
ΩΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

Ο Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός Οικονομίδης (Λευκόνοικο 1833 - Λεμεσός 1886) υπήρξε, κατά γενική παραδοχή, η πλέον εξέχουσα εκκλησιαστική και πολιτική φυσιογνωμία της εποχής του. Ανδρωμένος πνευματικά στο αρχιεπισκοπικό περιβάλλον, όπου εισήλθε, το 1849, ως προστατευόμενος του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου Α΄ (1849-1854), ο Κυπριανός φοίτησε αρχικά στην Αλληλοδιδασκτική Σχολή Λευκωσίας, για να συμπληρώσει την ατελή μόρφωση, την οποία είχε λάβει κοντά σε ομοχώριό του γραμματοδιδάσκαλο. Την ίδια περίοδο διδάχθηκε επίσης, από τον ιεροψάλτη της Αρχιεπισκοπής Γεώργιο Νικολαΐδη, κατά συστηματικότερο τρόπο βυζαντινή μουσική, τις βασικές αρχές της οποίας γνώριζε από τη μαθητεία του, τη διετία 1847-1849, κοντά στον ιερέα του Τρικώμου παπα-Λουκά¹.

Στη συνέχεια, και αφού στο μεταξύ, το 1853, χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος, ο Κυπριανός παρακολούθησε για δύο περίπου χρόνια τα μαθήματα της Ελληνικής

---

1. Για τη ζωή του Κυπριανού βλ. Βασίλειου Ματθαίου, Βιογραφία, θάνατος και κηδεία του αειμνήστου Μητροπολίτου Κιτίου Κυπριανού, Αλεξάνδρεια 1887· Ιωάννη Κηπιάδη, Λεπταί Γραμμαί, Κύπρος 1894, σ. 160-166· Φίλιου Ζαννέτου, Ιστορία της νήσου Κύπρου από της Αγγλικής κατοχής μέχρι σήμερα, τ. Β΄, Λάρνακα 1911, σ. 449-452· Αριστοτέλη Παλαιολόγου, «Ο Κιτίου Κυπριανός», στον τόμο: Μ.Γ. Κοντοπούλου - Δ.Ι. Μελά, Κυπριακόν Ημερολόγιον, έτος 1ον, Λευκωσία 1908, σ. 23-29· Ανδρέα Τηλλυρίδη, «Ο Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός Οικονομίδης (1833-1886)», Εκκλησιαστικός Κήρυκας 3 (1991) 227-239· π. Σωφρόνιου Μιχαηλίδη, Ιστορία της κατά Κίτιον Εκκλησίας, Λάρνακα 1992, σ. 232-240, 273-292· Μαρίας Μιχαηλίδου, «Στιγμές από τη ζωή του Μητροπολίτη Κιτίου Κυπριανού Οικονομίδα (1833-1886)», Επιστημονική Επετηρίς Κυπριακής Εταιρείας Ιστορικών Σπουδών 11 (2014) 379-416· Ανδρέα Μιτσίδη, «Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας», στον τόμο: Θεόδωρου Παπαδόπουλλου (επιμ.), Ιστορία της Κύπρου, τ. ΣΤ΄, Λευκωσία 2011, σ. 783-785· π. Σωφρόνιου Μιχαηλίδη, Ιστορία της Εκκλησίας της Λεμεσού, Λεμεσός ²2015, σ. 240-247, 285-304· Αριστεΐδη Κουδουνάρη, Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920, τ. Α΄, Λευκωσία ⁷2018, σ. 360.

Σχολής Λευκωσίας², την οποία διηύθυναν για μεν το σχολικό έτος 1853-54 ο γνωστός από το επεισόδιο με την κυκλοφορία του πατριωτικού φυλλαδίου, που τον εξανάγκασε να εγκαταλείψει την Κύπρο, Επαμεινώνδας Φραγκούδης³, και ακολούθως, αφού διέκοψε για κάποιο χρονικό διάστημα τη λειτουργία της, από το 1855 μέχρι τον θάνατό του, που συνέβη το 1861, ο παλαιός Σχολάρχης Ονούφριος Μικελλίδης⁴. Είναι βέβαιο ότι το επαναστατικό πνεύμα, που διέκρινε τον Φραγκούδη, επηρέασε τον νεαρό Ιεροδιάκονο σε μεγάλο βαθμό, έτσι ώστε στη

---

2. Για την ιστορία της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας βλ. Ευέλθοντος Γλυκύ, «Ιστορία της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας (1808-1893)», Επετηρίς του Συλλόγου των τελειοφοίτων του Παγκυπρίου Γυμνασίου και Διδασκαλείου, Έτος πρώτον 1916-17, Λευκωσία 1917, σ. 25-63 [= Θεόδωρου Παπαδόπουλλου, Σώμα Εκπαιδευτικών Εγγράφων, τ. Β΄, Λευκωσία 2000, σ. 443-468]. Ιερώνυμου Περισιτιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων. Από της Τουρκικής κατακτήσεως μέχρι της Αγγλικής κατοχής (1571-1878), Λευκωσία 1930, σ. 116-123. Λοϊζου Φιλίππου, Τα Ελληνικά Γράμματα εν Κύπρω κατά την περίοδον της Τουρκοκρατίας (1571-1878), τ. Α΄, Λευκωσία 1930, σ. 189-213.

3. Για τον Ε. Φραγκούδη και την κυκλοφορία του επαναστατικού φυλλαδίου του βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Ο Επαμεινώνδας Φραγκούδης και οι "επαναστατικές ενέργειές του" το 1854», Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών 27 (2001) 189-198. Για το περιεχόμενο του φυλλαδίου βλ. Λευτέρη Παπαλεοντίου, «Το επαναστατικό φυλλάδιο (1853) του Επαμεινώνδα Ι. Φραγκούδη», Ύλαντρον 3 (2002) 195-205.

4. Για την παρουσία των Ε. Φραγκούδη και Ο. Μικελλίδη στη διεύθυνση της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας βλ. Ι. Περισιτιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 117. Λ. Φιλίππου, Τα Ελληνικά Γράμματα εν Κύπρω, τ. Α΄, ό.π., σ. 190. Για τη διακοπή της λειτουργίας της Σχολής, για κάποιο διάστημα μεταξύ των ετών 1854 και 1855, βλ. Θεόδωρου Παπαδόπουλλου, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, Λευκωσία 1991, σ. 203, όπου παρατίθεται η μαρτυρία της διευθύντριας του Παρθεναγωγείου Λευκωσίας, Άννας Τσικούρη, σε εκτενή επιστολή της, ημερομηνίας 14 Φεβρουαρίου 1872, προς τον πρόεδρο του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως.

μετέπειτα ζωή του να είναι ανυποχώρητος σε θέματα αρχών και εθνικών διεκδικήσεων⁵.

Ακολούθως, με την οικονομική στήριξη του νέου Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Α΄ (1854-1865) και την ενίσχυση συγγενών του, ο Κυπριανός μετέβη για ευρύτερες σπουδές στην Αθήνα. Για τον λόγο αυτό υπέγραψε σχετικό έγγραφο, ημερομηνίας 22 Αυγούστου 1855, στο οποίο αναφερόταν ότι ο μεν Αρχιεπίσκοπος αναλάμβανε τη δέσμευση να καλύπτει τα έξοδά του για μία πενταετία, ο δε Κυπριανός την υποχρέωση να επιστρέψει, μετά το τέλος τους, στην Κύπρο και να υπηρετήσει για την πνευματική αναγέννησή της⁶.

Στην ελληνική πρωτεύουσα ο νεαρός Ιεροδιάκονος φοίτησε αρχικά για μία τετραετία σε Γυμνάσιο της πόλης⁷, ώστε να μπορέσει να αποκτήσει το απαραίτητο για πανεπιστημιακές σπουδές απολυτήριο. Στη συνέχεια ενεγράφη, στις 21 Σεπτεμβρίου 1859, ως απόφοιτος του Β΄ Γυμνασίου Αθηνών, για σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της ελληνικής πρωτεύουσας⁸ και όχι στη Θεολογική, όπως είναι η παγιωμένη αντίληψη στη βιβλιογραφία. Δεν αποκλείεται

---

5. Όπως για παράδειγμα στη γνωστή από τον βίο του σύγκρουσή του με τον Άγγλο διοικητή της Λεμεσού Φαλκ Ουώρρεν. Βλ. Φ. Ζαννέτου, Ιστορία της νήσου Κύπρου, τ. Β΄, ό.π., σ. 91-132.

6. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου (στο εξής ΑΙΑΚ), Βιβλίον ΚΗ΄, Έργα και Ημέραι Αρχιεπισκόπου Μακαρίου 1854-1865, αρ. 3. Σχετική είναι επίσης και επιστολή, που του απηύθυνε ο Κύπριος Αρχιεπίσκοπος, στις 20 Αυγούστου 1855, η οποία επίσης σώθηκε στο ΑΙΑΚ, Βιβλίον ΛΣΤ΄, Αλληλογραφία των Αρχιεπισκόπων Μακαρίου και Σωφρονίου και εισηγήσεις τινές του Σωφρονίου, αρ. 114. Ας σημειωθεί ότι η οικονομική στήριξη των συγγενών του διασώζεται στις προαναφερθείσες βιογραφίες του, για τις οποίες βλ. στην υποσημείωση αρ. 1.

7. Η τετραετής φοίτηση του Κυπριανού σε Γυμνάσιο των Αθηνών αναφέρεται σε δημοσίευμα εφημερίδας της εποχής. Βλ. Πέτρου Παπαπολυβίου, «Ένα αθησαύριστο κείμενο του Κυπριανού Οικονομίδη (1862)», Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών 37 (2016) 287. Εξάγεται, όμως, έμμεσα και από επιστολή του προς τους Επιτρόπους των Σχολείων της Λευκωσίας, ημερομηνίας 9 Ιανουαρίου 1862, για την οποία θα γίνει λόγος στη συνέχεια.

8. Πέτρου Παπαπολυβίου, «Κύπριοι φοιτητές και πτυχιούχοι του Πανεπιστημίου Αθηνών», Κλειώ 5 (2009) 253.

βέβαια να παρακολούθησε, ως ακροατής, μαθήματα θεολογίας, όπως έπρατταν πολλοί φιλομαθείς φοιτητές της εποχής και έμμεσα καταδεινύει η ευρύτατη σχετική μόρφωσή του.

Την περίοδο αυτή στην Αθήνα φοιτούσε αρχικά στη Ριζάρειο και στη συνέχεια στη Θεολογική Σχολή και ένας δεύτερος υπότροφος του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Α΄, ο μετέπειτα διάδοχός του, Σωφρόνιος (1865-1900)⁹. Σύμφωνα δε με τον δημοσιογράφο και εκδότη της εφημερίδας της Λεμεσού «Αλήθεια», Αριστοτέλη Παλαιολόγο, όπως άκουσε, τόσο από τον Σωφρόνιο, όσο και από τον επίσης συμφοιτητή τους και μετέπειτα καθηγητή στο ίδιο Πανεπιστήμιο Αναστάσιο Διομήδη - Κυριακό, ο Κυπριανός διακρινόταν για την επιμέλεια και την οξύτητα του πνεύματός του¹⁰.

Στο μεταξύ, στην Κύπρο ο φιλοπρόδος Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Α΄ είχε θέσει τις βάσεις για την εκπαιδευτική αναγέννηση του νησιού, ύστερα από την πραγματοποίηση συνέλευσης των προκρίτων στην Αρχιεπισκοπή, στις 30 Αυγούστου 1859, και την εξασφάλιση της οικονομικής στήριξης των Μητροπόλεων, των μεγάλων Μονών του τόπου και των εκκλησιών της Λευκωσίας¹¹. Κατάφερε έτσι να αναδιοργανώσει, τόσο την Ελληνική, όσο και την Αλληλοδιδακτική Σχολή της κυπριακής πρωτεύουσας, και να ιδρύσει, το ίδιο έτος, σε χώρο πλησίον του

---

9. Για την κάλυψη των δαπανών των σπουδών των Σωφρονίου και Κυρίλλου από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Α΄ αναφέρονται επιστολές, που αντάλλαξαν μεταξύ των ετών 1855-1862 και οι οποίες διαφυλάχθηκαν στο ΑΙΑΚ, Βιβλίο ΛΣΤ΄, ό.π., αρ. 115-123, 126. Επίσης βλ. Φίλιππου Γεωργίου, Ειδήσεις ιστορικά περί της Εκκλησίας της Κύπρου, Αθήνα 1875, σ. 131· Ευ. Γλυκύ, «Ιστορία της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας», ό.π., σ. 52-53.

10. Αριστοτέλη Παλαιολόγου, «†Κυπριανός», Αλήθεια, 30.12.1886 [= «Βιογραφία», στο τομίδιο: Β. Ματθαίου, Βιογραφία, θάνατος και κηδεία του αιμνήστου Κυπριανού, ό.π., σ. 6-7].

11. Για την ιστορία των εκπαιδευτηρίων της Λευκωσίας (Ελληνικής και Αλληλοδιδακτικής Σχολής, Παρθεναγωγείου), ιδιαίτερα κατά την υπό εξέταση περίοδο, πολύτιμη είναι η προαναφερθείσα μαρτυρία της Άννας Τσικούρη. Βλ. Θ. Παπαδόπουλλου, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, ό.π., σ. 202-208.

ναού της Παναγίας της Φανερωμένης, Παρθεναγωγείο, γεγονός το οποίο συνέτεινε στην ανάπτυξη της κορασιακής εκπαίδευσης¹².

Ο Κυπριανός παρακολουθούσε την προσπάθεια αυτή του Κύπριου Αρχιεπισκόπου και συμμετείχε από την Αθήνα με εισηγήσεις για την επιτυχία της. Για παράδειγμα, με επιστολή του, την 1η Μαΐου 1862, πρότεινε για τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης των εκπαιδευτηρίων της Λευκωσίας την εγγραφή ετήσιας συνδρομής στα αθηναϊκά περιοδικά «Φιλίστωρ», «Πανδώρα», «Εφημερίς των Φιλομαθών» και «Αρχαιολογική Εφημερίς», και την απόκτηση των παλαιότερων τόμων τους, καθώς και τρίτομου έργου για την περίοδο της Φραγκοκρατίας στο νησί, που είχε κυκλοφορήσει στο Παρίσι¹³. Ωστόσο, όπως σημείωναν οι Σχολικοί Επίτροποι στην απαντητική επιστολή τους αδυνατούσαν να ανταποκριθούν στην εισήγησή του, αφού στερούνταν οικονομικών πόρων. Παρόλα αυτά, του ζητούσαν να συγκεντρώσει πληροφορίες για τις τιμές τους, πιθανότατα για να ελεγχθεί κατά πόσο μπορούσε να καλυφθεί μελλοντικά η σχετική δαπάνη¹⁴.

Την ίδια εποχή η ανάγκη για στελέχωση της Ελληνικής Σχολής με προσοντούχο διδασκαλικό προσωπικό συνέτεινε, ώστε να ασκηθούν πιέσεις στον Κυπριανό, για να επιστρέψει άμεσα στην κυπριακή πρωτεύουσα. Ο νεαρός Ιεροδιάκονος, όμως, ύστερα από την ολοκλήρωση των σπουδών του στην Αθήνα, επιθυμούσε τη συνέχισή τους σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού, όπως στο Παρίσι και τη Γερμανία, καθώς και την εξασφάλιση εργασίας για τουλάχιστον μία τριετία στην Τεργέστη. Γι' αυτό και ζήτησε τη συνδρομή του Κύπριου Αρχιεπισκόπου, ο οποίος, όμως, τον ενημέρωσε με επιστολή, την 1η Δεκεμβρίου 1861, ότι οι περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες της Αρχιεπισκοπής καθιστούσαν ανέφικτη την κάλυψη των δαπανών του για περαιτέρω σπουδές. Του υπενθύμιζε επίσης, ότι η υποτροφία, που του είχε παραχωρηθεί, ήταν για πενταετείς σπουδές και ήδη

---

12. Για τη συμβολή του Μακαρίου στην Παιδεία της Κύπρου βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου (1854-1865) Μακάριος Α΄ και η συμβολή του στη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων», *Η Δέλτος* 2 (2018) 23-26.

13. Πρόκειται για το έργο του Louis de Mas Latrie, *Histoire de l'île de Chypre sous le règne des Princes de la maison de Lusignan*, v. I, Paris 1862, v. II, Paris 1852, v. III, Paris 1855.

14. Βλ. Θ. Παπαδόπουλλου, *Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας*, ό.π., σ. 81-82, 83, όπου δημοσιεύονται οι δύο ανωτέρω επιστολές.

είχαν παρέλθει επτά χρόνια από τότε που αναχώρησε από την ιδιαίτερή του πατρίδα. Γι' αυτό και τον καλούσε, με τη λήξη του σχολικού έτους, να επανέλθει στην Κύπρο, για να υπηρετήσει την Εκκλησία και την Ελληνική Σχολή της Λευκωσίας¹⁵.

Στο μεταξύ, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Α΄ διαβίβασε την επιστολή του Κυπριανού προς τους Επιτρόπους των Σχολείων, οι οποίοι του έγγραφαν, στις 2 Δεκεμβρίου 1961, ότι ούτε και οι ίδιοι είχαν τη δυνατότητα να τον ενισχύσουν για περαιτέρω σπουδές. Τον πληροφορούσαν επίσης για τις άμεσες ανάγκες στελέχωσης της Ελληνικής Σχολής με τρίτο διδάσκαλο και τον παρότρυναν να επισπεύσει την επάνοδό του στο νησί, όπου θα τον ανέμεναν με χαρά¹⁶.

Ο Κυπριανός απάντησε στις 9 Ιανουαρίου 1862 και ευχαρίστησε για την πρόταση, ενημερώνοντας ότι είχε ζητήσει την άδεια του Αρχιεπισκόπου, για να συνεχίσει τη φοίτησή του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών για ακόμη ένα χρόνο, ώστε να ολοκληρώσει τις σπουδές του¹⁷. Παρέμεινε δε στην ελληνική πρωτεύουσα μέχρι το καλοκαίρι του 1863, οπότε τόσο ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Α΄, όσο και οι Επίτροποι των Σχολείων επανήλθαν στο ίδιο ζήτημα και με νέες επιστολές, στις 15 Ιουνίου 1863, τον κάλεσαν να επιστρέψει στην Κύπρο, έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η ομαλή λειτουργία της Σχολής. Οι τελευταίοι τόνιζαν επίσης τη βεβαιότητά τους, ότι θα ανταποκρινόταν στην πρόσκλησή τους και γι' αυτό του έστελλαν το αναγκαίο ποσό χρημάτων για τα ναύλα¹⁸.

Δέκα ημέρες αργότερα ο μετέπειτα Μητροπολίτης Κιτίου απάντησε στην ανωτέρω επιστολή και διαβεβαίωσε ότι θα επέστρεφε έγκαιρα, για να εργαστεί στη

---

15. Η επιστολή αυτή διαφυλάχθηκε στο ΑΙΑΚ, Βιβλίου ΛΣΤ΄, ό.π., αρ. 123.

16. Βλ. ΑΙΑΚ, Βιβλίου ΛΣΤ΄, ό.π., αρ. 125. Αντίγραφο της επιστολής αυτής περιλήφθηκε στον Κώδικα των Σχολείων της κυπριακής πρωτεύουσας, από όπου δημοσιεύτηκε από τον Θ. Παπαδόπουλλο, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, ό.π., σ. 66-68.

17. Θ. Παπαδόπουλλου, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, ό.π., σ. 69-70. Για την επιστολή του Κυπριανού προς τον Κύπριο Αρχιεπίσκοπο, που φέρει ημερομηνία 12 Ιανουαρίου 1861, βλ. ΑΙΑΚ, Βιβλίου ΛΣΤ΄, ό.π., αρ. 124.

18. Για τις δύο αυτές επιστολές βλ. ΑΙΑΚ, Βιβλίου ΛΣΤ΄, ό.π., αρ. 127· Θ. Παπαδόπουλλου, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, ό.π., σ. 109-110, αντιστοίχως.

Σχολή¹⁹, την οποία διηύθυνε από το 1861 ο παλαιός γνώριμός του από την Αθήνα Ιεροδιάκονος Σωφρόνιος. Στην ίδια Σχολή δίδασκε επίσης, από το 1855, ο Χριστόδουλος Ιωαννίδης (†1896) από το Όμοδος, αρχικά το μάθημα των φυσικών και στη συνέχεια αυτά των ελληνικών, της γραμματικής, της τεχνολογίας και διάφορα άλλα²⁰. Δίδασκε επίσης τη γαλλική γλώσσα ο Γάλλος γιατρός Αδόλφος Λαφφών, πατέρας του φιλέλληνα ποιητή και μετέπειτα προξένου της Γαλλίας στην Κύπρο Γουσταύου Λαφφών, ο οποίος, όμως, παραιτήθηκε λόγω άλλων υποχρεώσεων. Γι' αυτό και ο Κυπριανός, με την έναρξη του σχολικού έτους 1863-64²¹, κλήθηκε να διδάξει στη θέση του τη γαλλική γλώσσα, την οποία γνώριζε, πιθανώς, από ευρύτερες σπουδές του στην Αθήνα. Αργότερα δε του ανατέθηκε και το μάθημα των θρησκευτικών²², ίσως και ορισμένα άλλα από τα πολλά, που προνοούνταν από τον Κανονισμό για να διδάσκονται στις διάφορες τάξεις, όπως ελληνικά, τουρκική γλώσσα, μαθηματικά, φυσικά, ιστορία, γεωγραφία, φιλοσοφία, ψυχολογία, λογική και θεματογραφία²³. Εξακολούθησε δε να διδάσκει τα γαλλικά μέχρι το έτος 1867, οπότε προσελήφθη ο απόφοιτος της Σχολής Ξένων Γλωσσών «Αντούρα» της Βηρυτού Πασχάλης Κωνσταντινίδης, ο οποίος και τον

---

19. Θ. Παπαδόπουλλου, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, ό.π., σ. 110-111.

20. Ι. Περισιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 118-119· Λ. Φιλίππου, Τα Ελληνικά Γράμματα εν Κύπρω, τ. Α', ό.π., σ. 212. Για τη ζωή του Χρ. Ιωαννίδη βλ. Κώστα Παπαγεωργίου, Όμοδος, Ιστορία και Πολιτισμός, Κύπρος 2012, σ. 201-202· Αρ. Κουδουνάρη, Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων, τ. Α', ό.π., σ. 256.

21. Ας σημειωθεί ότι η αναφορά του Ευ. Γλυκύ, «Ιστορία της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας», ό.π., σ. 55-56, για επιστροφή του Κυπριανού στην Κύπρο το 1862 συνέτεινε, ώστε να παγιωθεί στη βιβλιογραφία η χρονολογία αυτή για την έναρξη της διδασκαλικής του δράσης, αντί της σωστής 1863. Τη σωστή χρονολογία αναφέρει και η Άννα Τσικούρη. Βλ. Θ. Παπαδόπουλλου, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, ό.π., σ. 203.

22. Ευ. Γλυκύ, «Ιστορία της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας», ό.π., σ. 55.

23. Βλ. Ι. Περισιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 198-200, όπου παρατίθενται από τον Κανονισμό λειτουργίας της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας, του έτους 1859, τα μαθήματα και για τις πέντε τάξεις, τις οποίες επεδιώκετο να έχει στην πλήρη ανάπτυξή της.

αντικατέστησε στη διδασκαλία του ανωτέρω μαθήματος²⁴. Ας σημειωθεί ότι την περίοδο αυτή, όπως πληροφορούμαστε από κατάλογο, που συντάχθηκε τον Μάρτιο του 1860 για τα σχολεία, τα οποία λειτουργούσαν τότε στο νησί, φοιτούσαν στην Ελληνική Σχολή Λευκωσίας περίπου σαράντα πέντε μαθητές²⁵.

Στο μεταξύ, δύο χρόνια ύστερα από την επάνοδο του Κυπριανού, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Α΄ απεβίωσε, οπότε, στις 28 Οκτωβρίου 1865, εξελέγη σε διαδοχή του ο Σχολάρχης Σωφρόνιος. Στη θέση τότε του τελευταίου διορίστηκε ο Κυπριανός, ο οποίος με τη νέα ιδιότητά του εκφώνησε επιμνημόσυνο λόγο στον θανόντα προστάτη του, πιθανότατα κατά το τρίμηνο μνημόσυνό του²⁶.

Ο νεαρός Ιεροδιάκονος εξακολούθησε να υπηρετεί με συνέπεια και ζήλο στην Ελληνική Σχολή, μέχρι τον Μάιο του 1868, που εξελέγη στον μητροπολιτικό θρόνο Κιτίου. Ανάμεσα στις κύριες μέριμνές του την περίοδο αυτή ήταν ο εμπλουτισμός της βιβλιοθήκης της Σχολής και η εξασφάλιση βιβλίων, κυρίως αναγνωστικών, για τους μαθητές, όπως μαρτυρεί επιστολή, ημερομηνίας 5 Δεκεμβρίου 1866, που του απέστειλε ο Κύπριος κάτοικος Αθηνών Γεώργιος Κωνσταντινίδης²⁷.

Σύμφωνα με όσα αναφέρονται, η τριετής σχολαρχία του υπήρξε καρποφόρος με τον ίδιο να επιτελεί με υπευθυνότητα το έργο του και να

---

24. Βλ. Ι. Περισιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 120-121, όπου καταγράφεται μαρτυρία του ίδιου του Π. Κωνσταντινίδη για έναρξη της διδασκαλικής του δράσης το έτος 1867. Η Άννα Τσικούρη, όμως, θεωρεί ότι προσελήφθη στη Σχολή το 1865, για να αναπληρώσει το κενό του νεοκλεγέντος στον αρχιεπισκοπικό θρόνο Σωφρονίου. Βλ. Θ. Παπαδόπουλλου, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, ό.π., σ. 203.

25. Βλ. Ι. Περισιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 97· Λ. Φιλίππου, Τα Ελληνικά Γράμματα εν Κύπρω, τ. Α΄, ό.π., σ. 175-176.

26. «Λόγος εις το μνημόσυνον του αιιδίμου Μακαρίου, εκφωνηθείς υπό του Σχολάρχου Κυπριανού Οικονομίδου», Εκκλησιαστικόν Βήμα, 15.2.1956, 1.3.1956.

27. Βλ. Θ. Παπαδόπουλλου, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, ό.π., σ. 129, όπου δημοσιεύεται η επιστολή του Γ. Κωνσταντινίδη. Για τη ζωή του τελευταίου και την προσφορά του προς την Παιδεία της Κύπρου βλ. Παύλου Ιωαννίδη - Ανδρέα Γεωργιάδη, Τρίκωμο, το κεφαλοχώρι της Καρπασίας, τ. Α΄, Λευκωσία 2000, σ. 153-157.

συμβάλλει στην ανάδειξη προσοντούχων αποφοίτων, που υπηρέτησαν στη συνέχεια με συνέπεια την Εκκλησία και τα ελληνικά γράμματα²⁸. Οι περισσότεροι από αυτούς προσέφεραν, κατά την ύστερη Τουρκοκρατία και την πρώιμη Αγγλοκρατία, είτε ως διδάσκαλοι²⁹, είτε από τις τάξεις του κλήρου, πολύτιμες υπηρεσίες στην εθνική, πνευματική και κοινωνική ζωή του νησιού. Από τους μαθητές του αναφέρονται ενδεικτικά ο Ηγούμενος της Μονής του Αγίου Νεοφύτου (1898-1933) Ιάκωβος Μυριανθέας, ο οποίος φοίτησε στη Σχολή μεταξύ των ετών 1863 και 1867³⁰, καθώς και ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου (1909-1916) Κύριλλος Β΄, απόφοιτος του έτους 1866, οπότε αναχώρησε για ευρύτερες σπουδές στη Θεολογική Σχολή του Σταυρού Ιεροσολύμων³¹.

Σύμφωνα με τη μαρτυρία του λόγιου Σχολάρχη της Ελληνικής Σχολής Λεμεσού Δημήτριου Νικολαΐδη (1823-1888), κατά το διάστημα της παραμονής του στη Λευκωσία ο Κυπριανός συμμετείχε ενεργά, τόσο στις διάφορες κοινοτικές υποθέσεις, όσο και στην εκκλησιαστική ζωή της κυπριακής πρωτεύουσας. Απέκτησε δε αντιπάλους ανάμεσα στους συντηρητικούς κύκλους της πόλης, οι οποίοι αντιτίθενταν στις νέες ιδέες, που εκπροσωπούσε. Θέσεις, για παράδειγμα, όπως η επικράτηση των αρχών του δημοκρατικού φιλελευθερισμού, η κατάργηση της αγαμίας του ανώτερου κλήρου και άλλες, τις οποίες είχε διατυπώσει σε μακροσκελές άρθρο του, που δημοσιεύτηκε σε συνέχειες, μεταξύ της 21ης

---

28. Ευ. Γλυκύ, «Ιστορία της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας», ό.π., σ. 56.

29. Την ίδρυση σχολείων στα χωριά από αποφοίτους της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας διασώζει, ανάμεσα σε άλλους, και η Άννα Τσικούρη. Βλ. Θ. Παπαδόπουλλου, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, ό.π., σ. 204.

30. Βλ. Ι. Περισιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 182, όπου καταγράφεται η μαρτυρία του ίδιου του Ηγουμένου Ιακώβου, ότι είχε ως διδασκάλους τους Σωφρόνιο, Κυπριανό και Χρ. Ιωαννίδη. Για τη ζωή του βλ. Ιωάννη Τσικνόπουλου, Ο Άγιος Νεόφυτος και η Ιερά αυτού Μονή, Πάφος 1955, σ. 78-81.

31. Για τη φοίτηση του Κυρίλλου στην Ελληνική Σχολή Λευκωσίας βλ. «Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου, ο επονομασθείς πατήρ του Λαού», Κήρυξ, 5.8.1916. Γενικότερα για τις σπουδές του βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Η Θεολογική Σχολή του Σταυρού Ιεροσολύμων και η Κύπρος», Κυπριακά Σπουδαί 71 (2009) 107-108.

Σπετεμβρίου και της 7ης Νοεμβρίου 1862, στην εφημερίδα των Αθηνών «Αθηνά»³² και τις οποίες, προφανώς, εξακολούθησε να υιοθετεί και κατά την περίοδο της διδασκαλίας του, φαίνεται ότι είχαν ενοχλήσει και του δημιούργησαν ποικίλα προβλήματα. Ωστόσο, όπως σημειώνει ο Νικολαΐδης, παρά το γεγονός ότι δέχθηκε σκληρή κριτική, ο νεαρός Ιεροδιδάσκαλος παρέμεινε σταθερός στις απόψεις του, αφού θεωρούσε ότι η επικράτησή τους θα συνέβαλλε στην αναζωογόνηση της εκκλησιαστικής ζωής και στην πρόοδο της κοινωνίας³³.

Παρόμοιες απόψεις για την αναγκαιότητα μεταρρυθμίσεων στην Εκκλησία, ώστε να υποβοηθηθεί το έργο της, ο Κυπριανός διατύπωσε και αργότερα, ως Μητροπολίτης, σε επιστολή του, ημερομηνίας 13 Αυγούστου 1886, προς την εφημερίδα των Αθηνών «Σιών», γεγονός που καταδεικνύει το διαχρονικό και σταθερό ενδιαφέρον του στο σχετικό ζήτημα. Στην επιστολή αυτή υποστήριζε, ανάμεσα σε άλλα, την αναγκαιότητα για την αξιοποίηση των εισοδημάτων των ναών και τη χρησιμοποίησή τους για τη μόρφωση του κλήρου και την αξιοπρεπή μισθοδοσία ιερέων και ψαλτών. Ακόμη πρότεινε τη συντόμευση των πολύωρων ακολουθιών, που ενεργούσαν, κατά τη γνώμη του, αποτρεπτικά στην προσέλευση των Χριστιανών στους ναούς, καθώς και τη σμίκρυνση της περιόδου των μακρών νηστειών, που είχαν ως αποτέλεσμα, όπως σημείωνε, μεγάλος αριθμός πιστών να αδιαφορεί για την τήρησή τους και σταδιακά να καταργεί και άλλες ουσιώδεις αρχές της Χριστιανικής πίστης³⁴.

Είναι αξιοσημείωτο τέλος ότι, σχεδόν ταυτόχρονα με τον διορισμό του στην Ελληνική Σχολή Λευκωσίας, ο Κυπριανός κάλεσε κοντά του τον εθνικό ποιητή Βασίλη Μιχαηλίδη, γιο του πρώτου εξαδέλφου του Χατζημιχαήλ Χαραλάμπους, τον οποίο έθεσε κάτω από την προστασία του. Στη συνέχεια δε, όταν εξελέγη

---

32. Π. Παπαπολυβίου, «Ένα αθησαύριστο κείμενο του Κυπριανού Οικονομίδη (1862)», ό.π., σ. 287-319.

33. Δημήτριου Νικολαΐδου, *Οι Σωζόμενοι Λόγοι*, Λάρνακα 1892, σ. 110-111.

34. Βλ. Μητροπολίτη Κιτίου Κυπριανού, «Ίδέαι περί τυπικών μεταρρυθμίσεων εν τη Ορθοδόξω Ελληνική Εκκλησία», *Σιών*, 7.1.1887 [Έτος Ζ΄, αρ. 289, σ. 1-2], από όπου αναδημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της Λεμεσού *Αλήθεια*, 24/5.2.1887. Ας σημειωθεί ότι οι απόψεις αυτές του Κυπριανού επικροτήθηκαν από τον εκδότη της εφημερίδας, Μητροπολίτη Ζακύνθου Διονύσιο Λάτα, σε άτιτλο κείμενό του, που ακολουθεί αυτό του Κυπριανού. Βλ. *Σιών*, 7.1.1887 [Έτος Ζ΄, αρ. 289, σ. 2-3].

Μητροπολίτης Κιτίου, ο Μιχαηλίδης τον ακολούθησε στη Λάρνακα, από όπου, στα μέσα της δεκαετίας του 1870, αναχώρησε για σπουδές ζωγραφικής στην Ιταλία³⁵.

Στη θέση του Σχολάρχη ο Κυπριανός συνέχισε να υπηρετεί μέχρι την ομόφωνη ανάδειξή του από εκλογική συνέλευση, στις 20 Μαΐου 1868, στον μητροπολιτικό θρόνο Κιτίου³⁶. Με την εκλογή του τερματίστηκε μεν η εκπαιδευτική του σταδιοδρομία, όχι όμως και το ενδιαφέρον του για τα ελληνικά γράμματα, που εκδηλώθηκε έντονα καθόλο το διάστημα της αρχιερατείας του, είτε με τη στήριξη νέων στις σπουδές τους, όπως του μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Κύπρου (1916-1933) Κυρίλλου Γ´³⁷, είτε με την ενίσχυση της λειτουργίας των σχολείων των χωριών και των πόλεων της μητροπολιτικής του περιφέρειας³⁸, καθώς και την ίδρυση άλλων³⁹.

Δημοσιεύτηκε στον τόμο: Δήμου Λευκονοίκου (έκδ.), Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός Οικονομίδης, Πρακτικά Συνεδρίου, Λάρνακα, 24 Νοεμβρίου 2018, επιμ. Θεοδόσης Πυλαρινός - Κυριάκος Ιωάννου, Λευκωσία 2019, σ. 53-61.

---

35. Για την περίοδο, που ο Β. Μιχαηλίδης διέμενε στη Λευκωσία, βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Ο κυπριακός τύπος για τον θάνατο του Βασίλη Μιχαηλίδη και η μαρτυρία του Γιάγκου Ηλιάδη για τον Ποιητή», στον τόμο: Αιμιλίας Στυλιανού (επιμ.), Βασίλης Μιχαηλίδης, 95 χρόνια από τον θάνατό του, Πρακτικά Ημερίδας, Λευκωσία, 12 Δεκεμβρίου 2012, Λευκωσία 2015, σ. 37-39.

36. Βλ. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Κώδιξ Α´, σ. 341, όπου παρατίθεται το υπόμνημα της εκλογής του Κυπριανού. Δημοσιεύτηκε από τον π. Σ. Μιχαηλίδη, Ιστορία της κατά Κίτιον Εκκλησίας, ό.π., σ. 234-235· Του ιδίου, Ιστορία της Εκκλησίας της Λεμεσού, ό.π., σ. 241-242.

37. Ι. Περισιτιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 349.

38. π. Σ. Μιχαηλίδη, Ιστορία της κατά Κίτιον Εκκλησίας, ό.π., σ. 235-236· Του ιδίου, Ιστορία της Εκκλησίας της Λεμεσού, ό.π., σ. 242-243.

39. Όπως για παράδειγμα το σχολείο στο χωριό Λιμνάτης. Βλ. Ι. Περισιτιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 274-275.